

Kokkuvõte Eesti mereala keskkonnaseisundi esialgse hindamise sotsiaal-majanduslikust analüüsist

KKM tellitud töö, 2012

Valdur Lahtvee

Säästva Eesti Instituut

valdur.lahtvee@seit.ee

Merestrateegia sotsiaal-majandusliku hindamise vajadus

- Euroopa Liidu merestrateegia raamdirektiivi (MSRD, 2008/56/EÜ) poolt nõutav sotsiaal-majandusliku analüüsi vajalikkus tuleneb direktiivi üldisest eesmärgist - saavutada või säilitada oma mereakvatooriumis hea keskkonnaseisund hiljemalt aastaks 2020 (artikkel 1.1). Selleks tuleb liikmesriikidel teha esimese sammuna oma merealade esialgne hindamine ehk analüüsida oma akvatooriumi keskkonnaseisundit mõjutavaid peamisi survetegureid ja mõjusid, sealhulgas inimtegevust, ning läbi viia sotsiaal-majanduslik analüüs mereala kasutamise ja merekeskkonna olukorra halvenemisega kaasnevate kulude kohta.

Sotsiaal-majanduslik analüüs (SMA)

- „Eesti mereala keskkonnaseisundi esialgse hindamise sotsiaal-majanduslik analüüs” – on MSRD esialgse hindamise üks osa (artikkel 8.1(c)), milles hinnatakse merendussektori olulisust riigi majanduses, selle majandusharu loodavaid tulusid ning merekeskkonna halvenemisega kaasnevaid kulusid.
- Sotsiaal-majandusliku hinnangu on koostanud Säästva Eesti Instituudi, Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna keskuse teadurid A. Karlõševa, V. Lahtvee ja T. Nõmmann.

SMA sisu

- Vastavalt MSRD nõuetele (artikkel 8.1(c)) peab esialgse hindamise sotsiaal-majanduslik analüüs hõlmama:
 - Eesti mereala kasutuse sotsiaal-majanduslikku analüüsi (*economical and social analysis (ESA) of the use of marine waters*),
 - Merekeskkonna kasutamisest tingitud merekeskkonna halvenemise kulu analüüsi (*cost of degradation (COD) of marine waters*).

SMA eesmärk

- Sotsiaal-majanduslikul analüüsil on oluline roll nii merekasutuse tulude ja kahjude hindamisel (esialgne hindamine) kui ka keskkonnasihtide määratlemisel (sihtide realistlikkus) ja meetmeprogrammi poliitikameetmete ning erinevate poliitikainstrumentide (regulatsioonid, majandushoovad, jne) tulu-kulu ja kulu tõhususe hindamisel ning sellest tulenevalt poliitikameetmete valikul ja järjestamisel.

SMA metoodika

- SMA koostamisel lähtutakse Euroopa Komisjoni majandusliku ja sotsiaalse analüüsi töögrupi (*Working Group on Economic and Social Analysis – WG ESA*) koostatud õiguslikult mittesiduva juhendi „*Economic and social analysis for the Initial Assessment for the Marine Strategy Framework Directive: a guidance document*” soovitustest.

SMA metoodika

- Üheks analüüsi meetodiks on viidatud juhendis pakutud nn meremajanduse arvepidamisel põhinevat käsitlust (*marine account approach*) ehk meetodit, mille puhul merekasutust analüüsitakse meremajanduse sektorite kaupa.
- Teiseks analüüsi võimaluseks on ökosüsteemi teenustel põhinev meetod (*ecosystem service approach*), mille puhul analüüsi alustatakse mereökosüsteemi teenuste identifitseerimisest.

SMA metoodika

- Ökosüsteemi teenuste analüüsi puhul määratletakse mereala ökosüsteemi teenused, määratletakse ja hinnatakse võimalusel kvantitatiivselt teenuste poolt pakutav heaolu või tulem (kasutades erinevaid kasutuse ja mitte-kasutuse väärtuste hindamise meetodeid) ning määratletakse ka ökosüsteemi mõjutav jõud (inimtegevus) ning selle surve.
- Ökosüsteemi teenuste olulisuse ja väärtuse hindamisel hinnatakse eelkõige seda hüve või heaolu, mida inimene nende ökosüsteemi teenuste osas kasutab või saab kasutada.

SMA metoodika

- Eesti merekasutuse analüüsimise esialgse hindamise aruandes ei saanud kasutada ökosüsteemi teenuste põhist lähenemist piiratud aja ning puuduvate alusuuringute ja andmete tõttu.
- Eesti merekasutuse analüüsimisel kasutati meremajanduse arvepidamise andmeid, sest majandussektorite põhist statistikat oli võimalik koondada, kuid mitmel puhul siiski mitte soovitud majandustegevuse detailsusega või haldusterritoriaalse eristatusega (nt KOV tasemel).

Eesti meremajanduse osakaal SKP-s

Eesti merenduspoliitika 2011–2020 arengukava kohaselt moodustas meremajandus 2009. aastal 3–5% Eesti majandusest, sõltuvalt mõõdikust. Arvutused põhinevad äriregistri ja MTA andmetel, mille puhul analüüsiti sotsiaalmaksu laekumisi meremajandusega seotud tegevusalade lõikes.

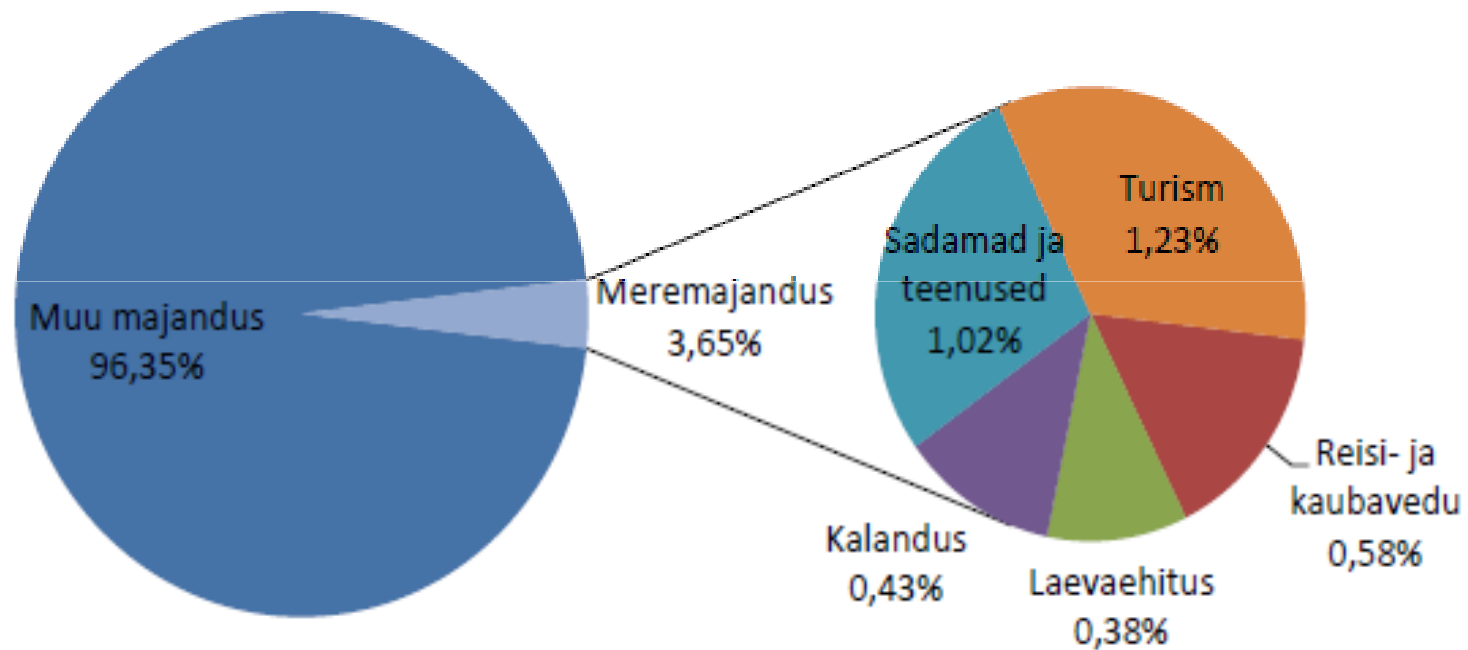
2009. aastal oli Eesti meremajanduse osakaal:

tööhõives – vähemalt 3,7%

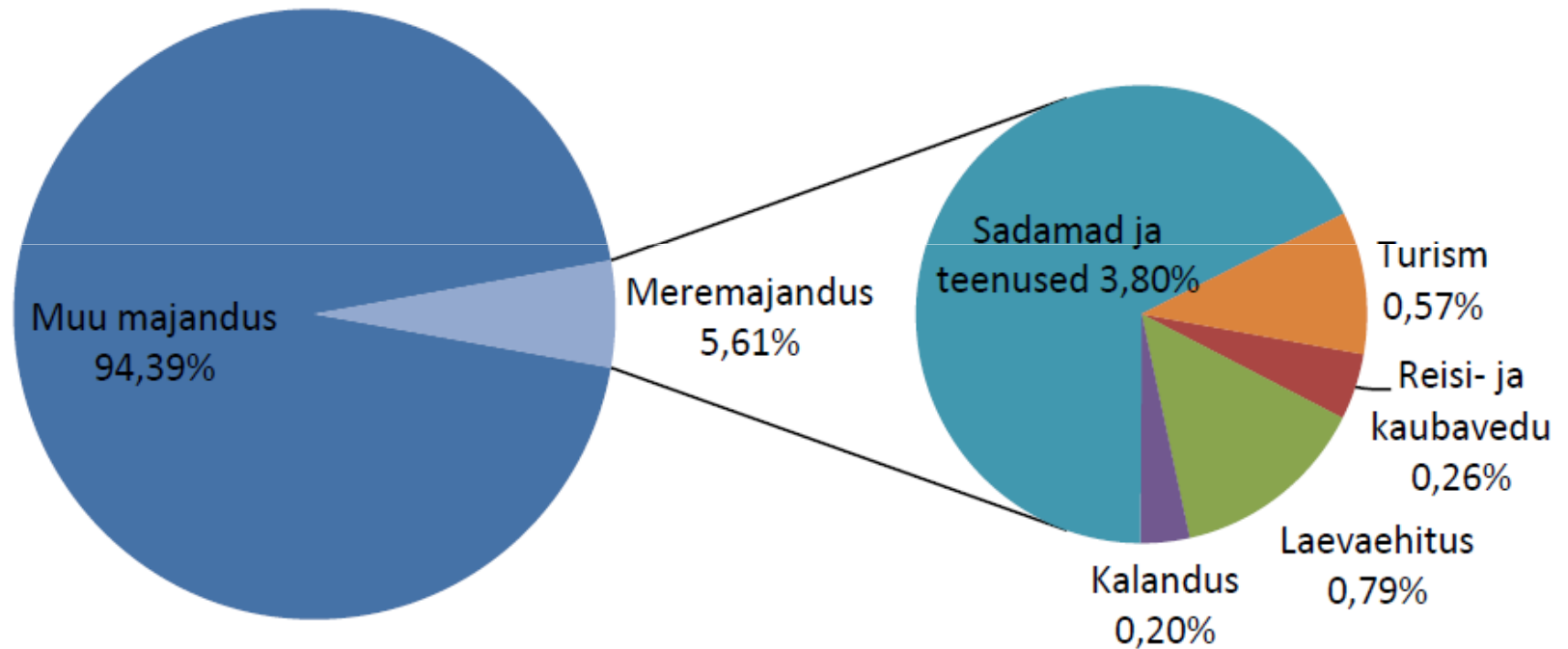
maksulaekumistes – vähemalt 2,7%

ettevõtete poolt loodavas lisandväärtuses – vähemalt 5,6%

Meremajanduse osakaal Eesti tööhõives 2009.a.

Meremajanduse osakaal lisandväärtuses 2009.a.

Meremajandus 2009

Sektor/Näitaja	Hõivatute arv, inimest	Lisandväärtus, miljonit eurot	Osakaal meremajanduses hõivatute koguarvust	Osakaal mere-majanduse lisandväärtusest
Turism	7 099	41	34%	10%
Sadamad ja teenused	5 893	275	28%	68%
Reisijate-kaubavedu	3 341	19	16%	5%
Kalandus	2 491	14	12%	4%
Laevaehitus	2 221	57	10%	14%
Meremajandus 2009. aastal kokku	21 045	365	100%	100%
Kogu majandus	380 540	4 373	3,65%*	5,51%*

Merekasutus ja kaasnev mõju

Merekasutus	Merekasutuse trend 2020. aastaks / mõju trend	Füüsiline kadu	Füüsiline kahju	Muud füüsilised häiringud	Häired hüdroloogilistes protsessides	Saastamine õhlike ainetega	Ainete süstemaatiline ja/või tahtlik	Merevee rikastumine toitainete ja orgaaniliste ainetega	Bioloogilised häired
Mereturism	kasvab / kasvab								
Sadamad ja teenused	kasvab / kasvab								
Reisijate- ja kaubavedu	kasvab / kasvab								
Kalandus	jääb samaks/ jääb samaks								
Laevaehitus	kasvab / kasvab								
Tuuleenergeetika	hüppeline kasv/ kasvab marginaalselt								
Veealused kaablid ja muu mereinfrastruktuur	kasvab / kasvab								
Maavarade kaevandamine mere põhjast	jääb samaks/ jääb samaks								
Mere sõjaline kasutamine	jääb samaks/ jääb samaks								
Jäätteid	jääb samaks/ jääb samaks								
Põllumajandus	kasvab / kasvab								
Ühiskanaliseerimise teenused	kasvab / jääb samaks								
Teadus – ja arendustöö*	kasvab / jääb samaks								
Merekaitsealad*	kasvab / kasvab								

SMA järelused

- Eesti merekeskkonna seisundit mõjutavad kõige rohkem sadamad, meritsi kaubavedu ja kalandus.
- Läänemere üks suuremaid keskkonnaprobleeme on eutrofeerumine. Täiendav surve eutrofeerumisele tuleneb linnaliste asustuste ühiskanalisatsiooni laiendamisest ja põllumajanduse intensiivistumisest.
- Merekasutus kasvab pea kõigi kasutusviiside (v.a. kalandus) osas mistõttu võib eeldada, et merekeskkonna hea seisundi tagamiseks on vaja rakendada poliitikameetmeid merekasutuse mõjude ohjamiseks.

SMA järelused

- Seniste trendide jätkumisel suureneb 2020. aastaks merega seotud sektorite mõju veelgi, mistõttu on oodata merekeskkonna seisundi halvenemist, eriti ohtlike ainete merre juhtimisega kaasnevate ja merepõhja looduslikku elustikku füüsiliselt hävitavate mõjude poolest seoses nii sadamate, turismiotstarbelise või muu infrastruktuuri rajamisega mere kaldale/põhja.
- Suurt potentsiaalset ohtu kujutavad laevade ballastveega Eesti vette sattuvad võõrliigid (tulnukliigid), mille mõju nii mereelustikule kui ka nt mereinfrastruktuurile on määramata.

Soovitused

- Sotsiaal-majandusliku analüüsi osas on valdavaks merikasutuse ja mere ökosüsteemi teenuste kulude või hüvede uuringute ja analüüside puudus või ebapiisavus. Statistikaameti avalikud andmed selles vallas on liiga üldistatud, puudub analüüsideks vajalik detailsuse tase. Andmed on kätte saadavad ainult maakondade või riigi tasemel, kuigi oleks vaja kohaliku omavalitsuse tasandil. See näiteks piirab võimalusi hinnata merega seotud turismi või muude tegevuste osakaalu ja teisi näitajaid. Kalanduse ja veetranspordi puhul ei ole võimalik eristada andmeid mere ja siseveekogude kohta. Enamasti on andmed esitatud kuni kahe- või kolmekohalise EMTAKi (tegevusalade klassifikaator) tasemeni. Samas ettevõtete tulud, kulud ja kasum ning töötajate brutopalk on avaldatud statistikast võimalik kätte saada Eesti kohta tervikuna, mitte tegevusalade lõikes vajalikul tasemel.

Soovitused

- Eesti merekasutuse ja poliitikameetmete mõju hindamiseks on vajalik nii olemasoleva rahvamajanduse arvepidamisel põhineva statistika ning administratiivsete andmebaaside detailiseerimine ja seostamine kui ka kindlasti ökosüsteemi teenuste lähenemisel põhineva andmevajaduse kaardistamine ja selle aluselt täiendavate andmete ja andmeallikate määratlemine. Kuna statistika programmide koostamine ja andmete kogumine on aeganõudev protsess, siis on oluline, et selle töö kavandamise ja teostamisega alustatakse paralleelselt meetmeprogrammide väljatöötamise ja analüüsi protsessidega.

Soovitused

- Asuda mereala ökosüsteemiteenuste väärtuse süsteemselt ja põhjalikult hindama